

VISSZA OTTLIKHOZ

Keresem a biztos pontokat, a biztos mondatokat. Hétéves korában Ottlik egyfelvonásosokat írt, de a közönség nem díjazta, ezért abbahagyta. Tehát az író hallgatással kezdődik!!! Az író nem akar terrorizálni, vagy olvassák őt, vagy nem. Tizenkét éves korában komédiával próbálkozott Ottlik, az sem lett sikeres. Ezután a versírás és a sport következett. Ottlik szerette a salakon elért tiszta, megfellebbezhetetlen eredményeket. Tizenkilenc éves korában megjelent két novellája, a harmadik megjelenésekor már tudta, hogy rosszak. A vereség fontos dolog, tanulni kell belőle, mondta magának. Egy filozófiai nyelv megszerkesztésébe fogott ekkor Ottlik, de kiderült, milyen köznapi nyelven írnak a filozófusok. Mielőtt belefulladás volna céduláiba, szemébe dobta, és kiment a tavaszba.

Az egyetemen matematikát tanult Fejér Lipóttól, aki egy csoda volt. Ottlik szerint a matematika és a művészet fölötté áll minden evilági és túlvilági hasznossági kritériumnak, ettől még, véletlenül, lehet hasznos is! A művészet, egész egyszerűen, csak az emberiség életben maradását biztosítja! Az író hallgasson, ha nincs mondanivalója, a szobrász ne dolgozzon, ha nincs mondanivalója, ezt tanulom Ottliktól újra meg újra. Nem egyszerű követelmény, sőt túl nehéz.

A művész szeret dolgozni, matálni az anyagokkal, közölni valamit. Nem szabad a profizmusba menekülnünk! Vegyünk példát a matematikusokról. Ha megoldanak egy problémát, nem használják többé a szerszámot, csak a szerzőkészítés módját. Mindig új téglákat kell a szent művészet falába tennünk, hogy igazi templom legyen. A matematikus és a művész mindig alkot, akkor is, ha éppen nem csinál semmit, vagy ha az úton sétál. Ehhez az alkotáshoz növényi,

sőt geológiai türelem szükséges!!! Ottlik rájött, hogy a matematikában is ki van szolgáltatva az akarattól független, ismeretlen beavatkozásoknak, így maradt az irodalomnál...

Látta, hogy a világ szakadékos, amit lelkünk nem szeret, mert a lélek folytonosságra vágyik. Én ezt eddig stabilitásnak neveztem, de a folytonosság jobb. Igaz, a folytonosság a végtelent feltételezi, holott a természetben nincs folytonosság és végtelenség... Ottlik a csoportelméletbe menekült, mely véges, nem-kommunikatív csoportokról szólt. Ezután a bridzs következett, mely könyvvé alakult. Angliában jobban ismerik ezt a könyvet, mint az *Iskola a határont!!!*

Kollégákról való írás közben rájött, hogy a mondatok tartalma nem azonos a mondatokkal, és ez nehezzé tette bírálatait. Gide stílusából hiányolta az érzelmi töltést, Ramuz túl szép, túl tökéletes. A zűrzavar kell a műben, mely egy épülő teljesség zűrzavara, új alázatokkal és új felemelkedésekkel. Apámmal beszélgettem hasonló dolgokról, 10-20 évvel ezelőtt, most Ottlikkal beszélgetek, most ő az apám. Az alkotás cselekedet, a mű tett, ebben megállapodhatunk, szakadatlan éberségünkben sokszor elfáradunk, de szenvedélyes jelenlétünk a világban felébreszt és továbblök. Ezt mondta Hamvas is, de jó! A mű alkotása étellel egyenrangú cselekvés. Jó az értelem, de hinnünk csak a valóságban szabad, kételkedni viszont kötelességünk. Erkölcsünk az önmagunkhoz való hűség és a kifejezés tisztasága. Néha butának is kell lennünk, mert egy vaktában odavetett dolog is lehet bölcs, csak fel kell fedezni. Minden művésznek hinnie kell saját tehetségében, mert csak így lehet valóban nagy művész. Ez a butaság hit és szenvedély.

A könyvekből azt olvassuk ki, amit akarunk. Én most Ottlik *Prózáját* olvasom, és élek benne. Mi nem politizálunk, de a háborúk ellen fenntartásaink vannak. A háború esztétikailag ocsmány, erkölcsileg nulla, és bűncselekmény a kultúrák ellen. A történelem lapjai közül nem tudjuk kiolvasni, milyen volt az egyszeri ember élete. Mit csináltak, amikor

nem háborúztak, milyen volt a szaguk, a hangjuk, ételeik íze, mi volt életük legvégső valósága... A művész konok, szüksége van az igazságra.

Az ember néha arra gondol, hogy itt kellene hagyni ezt az egész, rémes környezetet, helyzetet, mindent, de aztán mégis újrakezdi, nem tudni, miért. Ottlik látta a hidakat Dunába esni a háborúban, és látta újjáépíteni őket, ugyanott. Miért?

A háború után a fiatal művészek részt akartak kérni a hatalomból, de szerencsére nem sikerült. Művészek maradhattak, nem kellett feladniuk magányukat, melyben az igazi művek teremttek. Ottlik úgy látta, olyan az egész, mint Lear király birodalma, amin a két nővér osztozik, Cordéliának csak a szeretet és az áldozat marad. Cordélia kései utódai képesek saját fejükkel gondolkodni, saját szívükkel érezni, és nincsenek kiszolgáltatva a propagandának. Művelt és bátor emberek! Ottlik a katonaiskolában tanulta meg az ellenállást, a lázadást, a zsarnokság gyűlöletét, az emberek gonoszságát és jóságát. A parancsszó különvéleményre nevel és magányra. A képzelet szabad. Egy kis nép szemszögéből a művészet gyakorlása az egyetlen, emberhez méltó időöltés Ottlik szerint.

A nép fiai látják kicsiségüket és azt is, hogy a nagyok ellenében nem tehetnek semmit. Ennek ellenére a 20. század elejére a magyar irodalom teljesen európai szintű. A *Nyugat*-nak csak 500 előfizetője van, de ott dolgozik Ady, Móricz, Kosztolányi, Babits. Meg akarják javítani a világot, ábrázolni akarják, szórakoztatni, undorodni, menekülni, belső kényszer nyomán cselekedni. Szívük vére nélkül nem tudnak dolgozni, mert a fal leomlik... A világirodalom tanítható lenne magyar nyelven, minden lényeges művet lefordítottak a nagy fordítók, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Szabó Lőrinc, Németh László.

A regény nyelven inneni tartalmakat igyekszik létrehozni, hiszen a nyelv maga nyelv előtti valóság rétegekből keletkezett. A regényt el kell olvasni, másképp nem lehet róla semmit megtudni. A regény lenni akar valami! A re-

gény a világ teljes, sértetlen valósága, ami állandóan készül, állandó változásban van, a sötétségből némi világosságra törekszik. A valóságot nem tudjuk megfogni, ezért modelleket készítünk, a fizikus is, a szobrász is. Létezik a már kifejezett valóság és a még ki nem fejezett valóság. A valóságnak nagyon sokféle modellje van, mert a valóság nyitott, táguló, önmagát szaporító, szakadatlanul keletkező. Ottlik regénymodelljét remekül tudom használni a szobrászatban is.

R1 az ember által eddig gyártott, konvencionális valóságmodell.

Ro az a modell, melyben csak én vagyok a valóság.

R2 a távolnézet, egy hang, mely megmarad a regényből.

Rr pedig a még el nem készült dolgok gyűjteménye.

R1 azt mondja, az van, amit valóságnak nevezünk. Ro azt mondja, csak én vagyok. R2 azt mondja, valami van. Rr pedig minden, ami a többibe nem fér bele. Érzékeljük, de elmagyarázni nem tudjuk. Kell az, ami eddig volt, kellek én, kell a világ, és kell minden, amit még nem tudok és senki más sem tud. Azt a picit akarjuk hozzátenni a világ-mindenséghez, amit csak mi tudunk. Az író és a képzőművész visszaállítja a vélemény előtti helyzetet, előlről kezdi a világot. Csak az emberi létezés és a világ teljes egésze a mondanivalónk. Ehhez meg kell tanulni a nyelvet, aztán el kell felejtetni, tanulni kell a mesterséget, de ha szerencsénk van, sosem tanuljuk ki igazán. A nem-tudatos szerkesztést a legnehezebb megtanulni. Munkánkat szív, gyomor, hormonok, lélek, létezés szabja meg. Nem szakma ez, csak az élet állandó gyakorlása. Mindent átélünk, tudomásul vesszünk, reagálunk, visszagondolunk mindenre, hordozzuk, rendezzük, építjük.

A létezésszakmában dolgozunk, mondja Ottlik. Minden olvasmány és műalkotás megváltoztatja életünket, ha nem, akkor nem jó!!! A hatás kiszámíthatatlan. Ha nincs sikerünk, akkor sem mozdulhatunk ki létfontosságú egyensúlyi helyzetünkéből! Köszönöm, Ottlik! Nem olyasmit akarunk

mondani, amit várnak, hiszen azt már elmondták. Nézzünk szembe tudatlanságunkkal. Ne akarjuk a sarkigazságokat megérteni, mert azok elérhetetlenek. Állítsuk vissza a világ eredeti épségét és teljességét.

Babits azt üzenté Ottliknak, tetszik, és ez elég volt. Schöpflin azt mondta, jó, mert érzett mindent az ujjbegyén, a dobhártyáján, a retináján, rejtélyes mérőműszerén. Nekem is van ilyen mérőműszerem, de kihasználatlan, mert nem kell a jó mű senkinek, csak a népszerű. Nem kell az egyenesség, nem kell a gyémánt, nem kell a nyugalom a katasztrófában.

VÁRNAGY ILDIKÓ